

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ЧЛАНА 37 ЛАНЗАРОТЕ КОНВЕНЦИЈЕ У ПРАВНИ СИСТЕМ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Апстракт: Конвенција Савјета Европе о заштити дјецe од сексуалној искоришћавања и злостављања предвиђа обавезу држава чланица да усвоје потребне законске и друге мјере за сузбијање свих облика сексуалној искоришћавања и сексуалној злостављања дјецe и за заштитиу дјецe. Поред низа мјера које се односе на превенцију и подизање свијести грађана о неприхватљивости свакој понашања које има за циљ сексуално искоришћавање и злоупотребу дјецe, мјера за инкриминисање таквих понашања и заштитиу и подршку жртвама насиља, конвенцијом је предвиђена и обавеза држава да установе вођење евиденције о учиниоцима кривичних дјела сексуалној злостављања и искоришћавања дјецe. Босна и Херцеговина је, као потписница ове конвенције, преузела обавезу имплементације њених одредаба у свој правни систем. Међутим, збој подијељено-паралелне надлежности у области кривичној законодавства између државе и њених ентитета, заштитиу полној интe-ријети човјека је у надлежности ентитета тје је обавеза имплементације Ланзароте конвенције била на ентитетима.

Кључне ријечи: сексуално злостављање и искоришћавање дјецe, регистар педофила, казнена евиденција.

1. УВОДНА ИЗЛАГАЊА

Конвенција Савјета Европе о заштити дјецe од сексуалног искоришћавања и сексуалне злоупотребе (у даљњем тексту Ланзароте конвенција)¹ је

* Редовна професорица на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци и потпредседница Уставног суда Републике Српске, ivanka.markovic@pf.unibl.org, ivanka.markovic@ustavnisud.org.

1 Конвенција је усвојена 2007. године. Потписало је и ратифицирало свих 46 држава чланица Вијећа Европе. Руска Федерација је такођер потписала и ратифици-

први регионални споразум који је посвећен искључиво заштити дјеце од свих облика сексуалног насиља, неовисно од тога да ли се оно врши ради зараде или не, укључујући и мамљење, односно врбовање дјеце у циљу сексуалног искориштавања. Од држава потписница се захтијева да установе мјере превенције од сваког облика насиља над дјецом, да проводе мјере подизања свијести грађана о неприхватљивости сваког понашања које има за циљ сексуално искориштавање и злоупотребу дјеце, да уведу низ мјера за заштиту и подршку жртвама насиља и да информишу јавност, а посебно дјецу о правима која имају и опасностима које могу довести до њихове повреде по том основу. Поред тога, Конвенција захтијева да државе у свом правном систему предвиде обавезу евидентирања и чувања података о осуђеним учиниоцима кривичних дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјеце. Наведено произилази из одредбе члана 37. којим је у ставу 1. прописано да ће у сврху спрјечавања и кривичног гоњења за кривична дјела, успостављена у складу са овом Конвенцијом, чланица предузети потребне законске и друге мјере да прикупља и похрањује, у складу са релевантним одредбама о заштити личних података и другим одговарајућим правилима и гаранцијама које прописује домаћи закон, податке које се односе на идентитет и генетски профил (ДНК) лица осуђених за кривична дјела, успостављена у складу са овом Конвенцијом.²

Босна и Херцеговина је потписала и ратификовала Ланзароте конвенцију 27. септембра 2012. године, а Конвенција је ступила на снагу 1. марта 2013. године.³ Међутим, због подијељено-паралелне надлежности у области кривичног законодавства између државе и њених ентитета, имплементација одредаба Ланзароте конвенције је у надлежности ентитета и Брчко дистрикта БиХ. Због тога се процес имплементације преузетих обавеза из Ланзароте конвенције не одвија синхронизовано и ујединачено у свим дијеловима БиХ.

2. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ОДРЕДБЕ ЧЛАНА 37. ЛАНЗАРОТЕ КОНВЕНЦИЈЕ У ПРАВНИ СИСТЕМ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Оптималну заштиту дјеце од сексуалног злостављања и искориштавања, којој тежи Ланзароте конвенција, није могуће постићи само прописивањем појединих кривичних дјела и већих мјера казне за њихове учиниоце. Неопходно је извршити и одређене измјене у области општег дијела кривичног закона које се тичу застарјевања кривичног гоњења, ублажавања казне,

вала Конвенцију; Тунис јој је приступио и тако постао прва неевропска држава потписница. Доступно на: <https://www.coe.int/es/web/children/mapping-out-the-lanzarote-convention>, 14. јануар 2025.

2 Члан 37 Ланзароте конвенције.

3 Службени гласник БиХ/Међународни уговори, број 11/12

казнене евиденције и рехабилитације. Наведено је било у основи реформе кривичног законодавства Републике Српске, тако да Кривични законик из 2017. године, којим је извршено усклађивање кривичног законодавства са међународним стандардима у области кривичноправне заштите дјеце од сексуалног искориштавања и злостављања, поред инкриминација којима је предвиђено кажњавање учинилаца појединих кривичних дјела, предвиђа и неколико других рјешења која су значајна за постизање поменутог циља.⁴ Једно од њих тиче се и установљавања посебног регистра за учиниоце наведених кривичних дјела. Дакле, процес имплементације одредбе члана 37 Ланзароте конвенције у правни систем Републике Српске започео је усвајањем Кривичног законика 2017. године⁵ који је у одредби члана 92 прописао да се у оквиру казнене евиденције води посебан регистар лица која су правоснажно осуђена за кривична дјела учињена на штету полног интегритета дјетета и да ће садржај и обим података, њихово чување, као и услови за давање податка из овог регистра, бити уређени посебним прописом.⁶

У циљу реализације наведене одредбе, усвојен је Закон о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце⁷ (у даљем тексту: Закон), са циљем да се обезбиједи заштита дјеце од свих облика сексуалног злостављања и искориштавања спрјечавањем лица правоснажно осуђених за таква кривична дјела да поново изврше исто или слично кривично дјело. Обзиром да се радило о првом закону у овој области, у процесу његове израде јавио се низ отворених питања, почевши од питања која лица се уписују у регистар, да ли само она која ће бити правоснажно осуђена за ова кривична дјела након ступања на снагу овог закона или и она која се већ налазе уписана у казненој евиденцији и чија пресуда није брисана, па све до питања ко има право увида у податке из регистра. Поред тога, било је тешко предвидјети све проблеме са којима би се надлежни органи у току његове примјене могли сусрести. Тако се нпр. у примјени Закона поставило питање да ли ће лица

4 Више о овом вид.: И. Марковић, „Сексуално злостављање и искориштавање дјеце (новине у кривичном законнику Републике Српске)“, *Годишњак Правног факултета*, 27–45, *Годишњак часопис за правну теорију и праксу*, 40/2018.

5 Опширније о утицају Ланзароте конвенције на кривично законодавство Републике Српске вид.: И. Марковић, „Утицај Конвенције Вијећа Европе о заштити дјеце од сексуалног искориштавања и злостављања на кривично законодавство Републике Српске“, *Однос међународног кривичног и националног кривичног права* (ур. М. Шкулић *et. al.*), Том 2, Удружење за међународно кривично право–Универзитет у Београду–Правни факултет, Београд, 2024, 51–64.

6 Члан 92. став 2 Кривичног законика Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 64/2017, 104/2018 – одлука УС, 15/2021, 89/2021, 73/2023, *Службени гласник БиХ*, бр. 9/2024 – одлука УС БиХ и *Службени гласник РС*, 105/2024 – одлука УС.

7 Закон о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 31/18. Ауторка овог рада је била предсједница радне групе која је писала текст закона.

правоснажно осуђена за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце по другим важећим законима (нпр. Федерације Босне и Херцеговине или Брчко Дистрикта БиХ), а већ се налазе у казненој евиденцији код надлежних органа Републике Српске, бити уписана у овај регистар. Такође, указала се потреба да се прецизирају норме које се односе на појам „мјесто становања“ због тога што се дешавало да лица која се воде у регистру избегавају обавезе утврђене овим законом јер као мјесто становања пријављују граничне општине у Федерацији. У циљу рјешавања недостатака законског текста који су уочени у току његове примјене, донесен је нови Закон о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце⁸ који није мијењао суштинска рјешења претходног закона, али је омогућио рјешавање наведених недоумица и питања те на тај начин омогућио постизање крајњег циља закона, тј. спрјечавање поновног вршења ових кривичних дјела.

Законом се уређује вођење Посебног регистра лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце (у даљем тексту: Регистар), одређују лични подаци који се уписују у Регистар и начин њиховог чувања и давања на кориштење, степен њихове повјерљивости, као и посебне мјере које се спроводе према лицима правоснажно осуђеним за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце (члан 1). Круг лица на које се односи овај закон одређен је таксативним набрајањем кривичних дјела која представљају основ за упис у Регистар. У члану 3 ставу 1 Закона прецизно је наведено да се у Регистар уписују лица која се воде у казненој евиденцији код надлежних органа Републике Српске, а која су правоснажно осуђена за кривична дјела прописана Кривичним закоником Републике Српске⁹, и то: 1) трговина дјецом (члан 146), 2) обљуба са дјететом млађим од петнаест година (члан 172), 3) полна злоупотреба дјетета старијег од петнаест година (члан 173), 4) навођење дјетета на присуствовање полним радњама (члан 174), 5) искориштавање дјеце за порнографију (члан 175), 6) искориштавање дјеце за порнографске представе (члан 176), 7) упознавање дјеце с порнографијом (члан 177), 8) искориштавање компјутерске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дјела сексуалног злостављања или искориштавања дјетета (члан 178), 9) задовољење полних страсти пред дјететом (члан 179), 10) навођење дјетета на проституцију (члан 180) и 11) кривична дјела против полног интегритета из главе XIV извршена на штету дјетета. У циљу онемогућавања избегавања уписа у Регистар лица која су осуђена за наведена кривична дјела у неким другим јурисдикцијама, законодавац је предвидио да се у Регистар уписују и лица која се воде у казненој евиденцији код

8 Закон о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 28/2023.

9 Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 64/17, 104/18 - Одлука Уставног суда Републике Српске, 15/21 и 89/21.

надлежних органа Републике Српске правоснажно осуђена за кривична дјела против полног интегритета извршена на штету дјеце и малољетних лица према важећем кривичном законодавству у Босни и Херцеговини или другим државама (став 2). Поред ових лица, у Регистар из члана 3. овог закона уписују се и лица која се воде у казненој евиденцији код надлежних органа Републике Српске, а која су правоснажно осуђена за кривична дјела против полног интегритета извршена на штету дјеце и малољетних лица, према законима који су престали да важе (члан 4) као и лица која су правоснажно осуђена за кривична дјела против полног интегритета извршена на штету дјеце и малољетних лица, чија се казнена евиденција не води код надлежних органа Републике Српске, а која у Републици Српској имају пријављено пребивалиште, односно боравиште (члан 5). На овај начин су обухваћена сва лица која су правоснажно осуђена за кривична дјела извршена на штету полног интегритета дјеце, неовисно од тога у којој држави су осуђена, под условом да у Републици Српској имају пријављено пребивалиште, односно боравиште ако њихова пресуда није брисана.

У циљу спречавања поновног вршења ових кривичних дјела, било је неопходно предвидјети да се у Регистар упишу подаци на основу којих ће бити могуће идентификовати учиниоце ових кривичних дјела и када прође дужи временски период од издржавања казне затвора. У том циљу, законодавац је прописао да се у Регистар уписују сљедећи подаци: 1) презиме и име, претходно презиме и име (уколико га је било), а за удате и дјевојачко презиме, надимак и лажно име, ако их има, датум рођења, презиме и име родитеља и дјевојачко презиме мајке, 2) мјесто, град, односно општина и држава рођења, 3) јединствени матични број, 4) држављанство, 5) пребивалиште, односно боравиште са назначењем адресе становања у вријеме извршења пресуде, 6) назив суда и града, односно општине на чијој се територији суд налази, а за страни суд назив државе, број и датум одлуке првостепеног суда која је постала правоснажна, односно одлуке вишег суда ако је том одлуком преиначена одлука првостепеног суда, 7) законски назив кривичног дјела са назначењем члана, става и тачке закона који је примјењен, 8) врста казне и мјере безбједности са назначењем у којем трајању је изречена, 9) подаци о правним посљедицама осуде, 10) промјене у вези са уписаним подацима са назначењем органа који је донио одлуку и податке о тој одлуци, 11) подаци о запослењу, 12) подаци значајни за физичко препознавање осуђеног и његову фотографију у вријеме ступања на издржавање казне затвора и у вријеме изласка из установе за извршење кривичних и прекршајних санкција као и при сваком јављању надлежној организационој јединици Министарства унутрашњих послова из члана 13. овог закона, 13) ДНК профил осуђеног, 14) датум ступања на издржавање казне затвора, 15) датум отпуштања са издржавања казне затвора, 16) подаци о спровођењу посебних мјера прописаних овим законом. Наведени подаци, према изричитој законској одредби, представљају тајни податак, у складу са прописом којим се регулише заштита тајних података (члан 6. став 2.). У циљу заштите

тајности података и лица која су уписана у Регистар, предвиђено је да ће се новчаном казном од 500 КМ до 2.000 КМ казнити за прекршај лице које злоупотреби податке из Регистра у циљу застрашивања или узнемиравања лица уписаних у Регистар или чланова њихове породице или те податке јавно објави (члан 17. став 4). Дакле, поред лица уписаног у Регистар, овом одредбом се штите и чланови његове породице. Наведеним рјешењем настоји се онемогућити стигматизација појединаца само на основу чињенице да су у крвном или неком другом сродству са лицем које је извршило радњу која није правно, морално и друштвено прихватљива.

Упис података у Регистар врши се на основу правоснажно изречених пресуда за наведена кривична дјела тако што правоснажно изречене пресуде судови достављају органу надлежном за вођење Регистра. Податке о ступању на издржавање казне, као и о датуму отпуштања са издржавања казне, органу надлежном за вођење Регистра доставља установа за извршење кривичних и прекршајних санкција у којој осуђени издржава казну затвора (члан 8). У циљу обезбјеђивања ефикасног достављања података, законодавац је предвидио да ће се новчаном казном од 1.000 КМ до 5.000 КМ казнити одговорно лице из члана 8. овог закона ако у прописаном року не достави податке органу надлежном за вођење Регистра (члан 17 став 1).

У складу са одредбама Кривичног законика којим је предвиђено да се осуда на казну доживотног затвора и осуда за кривично дјело учињено на штету полног интегритета дјетета не бришу из казнене евиденције, Законом је изричито предвиђено да се подаци из Регистра воде трајно и не бришу се.

Полазећи од става да сврха овог закона није да се јавно објави име учиниоца кривичног дјела, већ да се онемогући да тај учинилац поново учини исто или слично кривично дјело односно да се тим лицима онемогући несметан приступ дјечи, а све у циљу заштите дјече од сексуалног злостављања и искориштавања, законодавац је предвидио да се подаци из Регистра могу дати суду, јавном тужилаштву и органима унутрашњих послова у вези са кривичним поступком који се води против лица уписаног у Регистар, односно јавном тужилаштву и органима унутрашњих послова у вези са откривањем учинилаца кривичних дјела из чланова 3, 4. и 5. овог закона, надлежним органима за извршење кривичних и прекршајних санкција и надлежним органима који учествују у поступку давања условног отпуста, амнестије или помиловања. Поред наведених субјеката, подаци из Регистра могу се дати и органима и организацијама, установама, институцијама и удружењима која у обављању послова из своје надлежности остварују непосредан контакт са дјецом ако за то постоји оправдан интерес, као и другим органима, организацијама и установама које су надлежне за вођење поступка за остваривање заштите права и интереса дјече (члан 10 став 1). То су прије свега, васпитно-образовне установе, удружења грађана која раде са дјецом, културно умјетничка друштва, школе спорта, спортски клубови, вртићи, играонице, итд. Оправдан интерес код наведених субјеката постоји у сваком случају који ствара прилику да неко лице буде у контакту са дјецом.

Нпр. приликом пријема у радни однос кућног мајстора у неку основну школу, наставника, тренера, љекара опште праксе или педијатра, ангажовања било кога за обављање било којег посла ако тај ангажман ствара прилику да ангажовано лице буде у непосредном контакту са дјецом. Стога је и законодавац предвидио обавезу за органе из става 1. овог члана да приликом пријема у радни однос или ангажовања одређеног лица за обављање послова који доводе до непосредног контакта са дјецом затраже од надлежног органа за вођење Регистра податак да ли је то лице уписано у Регистар (члан 10. став 2.). Ако то не учине, Законом је прописано да ће се новчаном казном од 8.000 КМ до 15.000 КМ казнити одговорно лице у правном лицу ако од надлежног органа не затражи податке у складу са чланом 10. овог закона (члан 17. став 2.)

Уколико лице за које се траже подаци није уписано у казненој евиденцији која се води у Републици Српској, орган надлежан за вођење Регистра обавезно ће затражити податке о осуђиваности за кривична дјела из чланова 3, 4. и 5. овог закона од надлежног органа који ту евиденцију води (члан 10. став 2 и 3.). Дакле, провјера се може вршити код надлежних органа другог ентитета или неке друге државе. С тим у вези, законодавац је предвидио да се подаци из Регистра могу дати и иностраним државним органима, у складу са правилима међународне правне помоћи (члан 11.). Наведеном одредбом је испуњена обавеза из става 3. члана 37. Ланзароте конвенције, који предвиђа обавезу државе чланице да предузме све неопходне законодавне или друге мјере како би обезбједила да информације које се помињу у ставу 1. могу бити пренијете надлежном органу друге стране, у складу са условима успостављеним њеним унутрашњим правом и са релевантним међународним инструментима.

Достављање података из Регистра врши се издавањем увјерења о подацима из Регистра, а смију се употребити само у сврху за коју се дају.

У циљу спрјечавања поновног вршења кривичних дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјете, законодавац је предвидио и одређене обавезе за лица која су правоснажно осуђена за таква кривична дјела. Наиме, одредбом члана 13. је прописано да је лице које је правоснажно осуђено за кривично дјело из чланова 3, 4. и 5. овог закона дужно да се у року од 15 дана од дана издржане казне јави надлежној организационој јединици Министарства унутрашњих послова по мјесту пребивалишта, односно боравишта, те да се сваких шест мјесеци од дана издржане казне том органу лично јавља. Надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова обавезна је фотографисати лице које има обавезу јављања прописану у ставу 1. овог члана, приликом сваког јављања. Временски интервал од шест мјесеци је предвиђен како би се лице онемогућило да промјеном личног изгледа заваља траг и изманипулише систем. Поред наведене обавезе, предвиђена је и обавеза обавјештавања надлежне организационе јединице Министарства унутрашњих послова по мјесту пребивалишта, односно боравишта о сваком путовању ван мјеста пребивалишта, односно боравишта, одредишту и дужини трајања путовања најкасније 24 часа прије

путовања, као и обавеза да у року од три дана осуђени пријави сваку промјену личних података, о чему се обавјештава организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за вођење Регистра (члан 14). Наведене обавезе су успостављене како би надлежни органи могли пратити његово кретање и како би га у сваком тренутку могли идентификовати на основу његовог физичког изгледа. Такво рјешење је криминалнополитички оправдано, првенствено због тога што омогућава надлежним органима лакше откривање учинилаца ових кривичних дјела, а с друге стране, зато што лице уписано у Регистар зна да је под надзором надлежних органа, што може бити значајан фактор приликом одлучивања да поново изврши или не, исто или слично дјело. Наиме, одредбом члана 15. прописана је посебна мјера којом се, у циљу заштите безбједности дјеце од сексуалне злоупотребе, злостављања и искориштавања, починиоцима кривичних дјела из чланова 3, 4. и 5. овог закона утврђује обавеза да се уздржавају од посјеђивања мјеста на којима се окупљају дјеца и објеката у којима се окупљају дјеца, као што су школске зграде, школска дворишта, вртићи, игралишта, играонице, дјечје манифестације и слично. Дакле, наведена лица не би смјела да се задржавају на таквим мјестима, што не значи да не смију проћи или пролазити поред таквих мјеста ако су она на линији њиховог пута до мјеста становања или рада. Неизвршавање прописаних мјера представља прекршај за који је прописана новчана казна од 1.000 КМ до 5.000 КМ или казна затвора до 30 до 60 дана (члан 17. став 3.).

Посебне мјере које се спровode према лицима правоснажно осуђеним за кривична дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјеце су била предмет оцјене уставности и законитости од стране Уставног суда Републике Српске. Као разлог оспоравања одредаба којима се установљавају наведене обавезе осуђених лица наведена је њихова несагласност са чланом 21. Устава, уз образложење да прописују ограничење слободе кретања на основу апстрактне и претпостављене опасности од понављања кривичног дјела од стране лица уписаних у Регистар лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце (у даљем тексту: Регистар) која, према мишљењу подносиоца иницијативе, не може бити основ за ограничавање слободе кретања као једног од основних људских права. Уз то, давалац иницијативе је указивао и на дискриминацију по основу личног својства јер само кривична дјела наведена у члану 3. став 1. овог закона подлијежу упису у Регистар иако то нису једина кривична дјела која се могу извршити на штету дјеце и малољетника.

Оцјењујући уставност наведених одредаба Уставни суд је у предмету У-50/20 закључио да нису основани наводи даваоца иницијативе да је оспореним одредбама повријеђена Уставом зајемчена слобода кретања из члана 21. Устава, с обзиром на то да је овим уставним одредбама овлашћен законодавац да својим прописом ограничи слободу кретања у ситуацији када оцијени да је то неопходно ради вођења кривичног поступка или ради заштите безбједности и здравља људи, што је и учињено оспореним

прописивањем како би се, прије свега, осигурала заштита дјеце као најосјетљивије категорије лица од сексуалне злоупотребе, злостављања и искориштавања, али и спријечила лица правоснажно осуђена за та кривична дјела да поново изврше исто или слично кривично дјело.

Поред наведеног, по оцјени Суда, нису основани ни наводи даваоца иницијативе да се оспореним прописивањем повређује уставни принцип једнакости грађана из члана 10. Устава, јер се овим одредбама прописане посебне мјере - обавезе једнако односе на учиниоце кривичних дјела која су таксативно наведена у члану 3. став 1. овог закона, као и стога што се тим одредбама не ствара неједнакост наведених лица с обзиром на њихова лична својства, при чему начело једнакости не гарантује једнакост у апсолутном смислу, већ гарантује једнакост грађана који се налазе у идентичним правним ситуацијама.¹⁰

У циљу извршавања наведених обавеза предвиђена је обавеза за установу за извршење кривичних и прекршајних санкција да приликом отпуштања лица са издржавања казне изречене за кривично дјело из чланова 3, 4. и 5. упозна то лице са наведеним обавезама. Међутим, ако се упис лица у Регистар врши на основу података из казнене евиденције, лице овлаштено за вођење Регистра ће у року од мјесец дана након уписа у Регистар обавијестити уписано лице о наведеним обавезама (члан 16. став 1 и 2). Законодавац је одредио вријеме трајања наведених обавеза тако што је прописао да оне престају након протекла 20 година од дана издржане казне, уколико лице у том периоду не изврши неко од кривичних дјела из чланова 3, 4. и 5. овог закона (чл. 16. став 3).

3. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ОДРЕДБЕ ЧЛАНА 37. ЛАНЗАРОТЕ КОНВЕНЦИЈЕ У ПРАВНИ СИСТЕМ ФЕДЕРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Закон о посебном Регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела против полне слободе и морала према дјечи и малољетницима у Федерацији Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Закон ФБиХ), ступио је на снагу 26. септембра 2024. године.¹¹ Сврха овог закона, као и истоименог закона у Републици Српској, је заштита дјеце и малољетних лица од сексуалног злостављања и искориштавања те спречавање лица да поново изврше

10 <http://ustavisud.org/Odluke.aspx?tip=1&id=35&cat=13&subcat=39&lang=cir&str=1>, 10. фебруар 2025.

11 Закон је усвојио Парламент Федерације Босне и Херцеговине на сједници Заступничког дома од 21. 12. 2023. године и на сједници Дома народа од 25. 1. 2024. године. Влада Федерације БиХ је донијела Указ о проглашењу закона о посебном Регистру особа правоснажно осуђених за казнене дјела против сполне слободе и морала према дјечи и малољетницима у Федерацији Босне и Херцеговине 8. фебруара 2024. године, а Закон је објављен у *Службеним новинама Федерације БиХ*, број 13/24.

исто или слично кривично дјело. Између ових закона постоје одређене разлике које су одраз разлика које постоје у кривичноправној регулативи ових деликата у Федерацији БиХ и Републици Српској. То је видљиво већ у одредби члана 2. Закона ФБиХ у којем се таксативно набрајају кривична дјела која су основ за упис у посебан регистар, односно којим је прецизирано да се у Регистар уписују лица правоснажно осуђена за кривична дјела из Главе XIX (Кривична дјела против сполне слободе и морала) Кривичног закона Федерације Босне и Херцеговине¹² када су учињена према дјечи и малољетницима, а то су: а) силовање (члан 203.), б) сполни одношај са немоћном особом (члан 204.), ц) сполни одношај злоупотребом положаја (члан 205.), д) принуда на сполни одношај (члан 206.), е) сполни одношај са дјететом (члан 207.), ф) блудне радње (члан 208.), г) задовољење похоте пред дјететом или малољетником (члан 209.), х) навођење на проституцију (члан 210.), и) трговина људима (члан 210а.), ј) организирана трговина људима (члан 210б.), к) искориштавање дјетета или малољетника ради порнографије (члан 211.), л) упознавање дјетета са порнографијом (члан 212.), м) родоскрвнуће (члан 213.). Поред тога, због постојања министарства унутрашњих послова на федералном и кантоналном нивоу који су надлежни за вођење регистра учинилаца кривичних дјела, постоје разлике и у нормирању процедуре достављања података о лицима која су правоснажно осуђена за ова кривична дјела.¹³

Иако се и у Федерацији БиХ водила полемика око питања да ли регистар ових учинилаца треба да буде јаван или не, превладало је становиште да подаци у регистру треба да представљају тајни податак и да се могу користити само у службене сврхе. У складу са тим, предвиђено је да се могу дати суду, тужилаштву и органима унутрашњих послова у вези са кривичним поступком који се води против лица уписаног у Регистар, односно тужилаштву и органима унутрашњих послова у вези са откривањем починилаца кривичних дјела из члана 2. овог закона, органима надлежним за извршење кривичних санкција и надлежним органима који судјелују у поступку давања условног отпуста, амнестије или помиловања (чл. 5), као и органима и организацијама, установама, институцијама и удружењима која у обављању послова из своје надлежности остварују непосредан контакт са дјецом ако за то постоји оправдан интерес, као и другим органима, организацијама и установама које су надлежне за вођење поступака за остваривање заштите права и интереса дјеце (члан 6.). Дакле, као и у Закону Републике Српске, одређен је круг субјеката и услови под којима наведени субјекти могу добити податке из регистра. Када су у питању субјекти из члана 6. законодавац је предвидио обавезу за исте да приликом ангажовања

12 Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине Федерације БиХ*, бр. 36/03, 37/03, 21/04 – Испр., 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, 75/17 и 31/23.

13 Вид. члан 4 Закона ФБиХ.

или пријема у радни однос неког лица затраже провјеру од надлежног органа да ли је то лице уписано у регистар.

Међутим, за разлику од рјешења које је предвиђено у Закону Републике Српске, према којем посебне мјере према лицима која су правоснажно осуђена за кривична дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјете наступају по сили тог закона и трају 20 година након издржане казне под условом да у том времену осуђени не изврши поново исто или слично дјело, Закон Ф БиХ је предвидио да те посебне мјере изриче суд. Наиме, одредбом члана 9. је прописано: „Приликом изрицања санкције, суд може одлучити да се након издржане казне затвора могу примијенити сљедеће посебне мјере: 1) обавезно јављање органу надлежном за унутрашње послове, 2) обавезно обавјештавање о путовању изван мјеста становања и промјени личних података, 3) обавезно уздржавање од посјеђивања мјеста и објеката на којима се окупљају дјеца“. У члану 13. ставу 3. предвиђено је да: „Надлежни суд може одредити да обавезе из чл. 10., 11. и 12. овог закона могу трајати од 5 до 10 година од дана издржане казне ако лице у том периоду не изврши неко од кривичних дјела из члана 2. овог закона.“¹⁴ Мишљења смо да је рјешење које предвиђа обавезно наступање по сили закона посебних мјера након издржане казне ефикасније и доприноси превенцији овог вида криминалитета јер не дозвољава могућност да неко лице које је осуђено за ова кривична дјела, на било који начин, избјегне примјену посебних мјера. Наиме, пракса и животно искуство нас учи да у свим ситуацијама у којима постоји могућност избора између два рјешења, увијек постоји и могућност злоупотребе.

Као и у Закону Републике Српске, и Законом Ф БиХ су предвиђене прекршајне одредбе за одговорне субјекте уколико не поступе у складу са обавезама које су прописане.

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Због подијељено-паралелне надлежности у области кривичног законодавства између државе и њених ентитета, процес имплементације одредбе члана 37 Ланзаротне конвенције се није одвијао истовремено у свим дијеловима БиХ. Као што је из претходног текста видљиво, Република Српска је то учинила усвајањем посебног закона 2018. године¹⁵, а Федерација БиХ 2024. године. У Брчко Дистрикту БиХ је у току процес израде закона којим

14 *file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/Zakon-o-posebnom-registru-lica-pravomocno-osudenih-za-krivichna-djela-protiv-spolne-%20slobode-i-morala-prema-djeci-i-maloljetnicima-u-FBiH.pdf*, 15. фебруар 2025.

15 Од 2018. године до данас, у Регистру педофила у РС, трајно је уписана 251 особа. У њему се налазе сви они који су правоснажно осуђени за сексуалну злоупотребу и искоришћавања дјете, <https://www.euronews.ba/bosna-i-hercegovina/drustvo/10731/koliko-je-osoba-upisano-u-registar-pedofila-u-rs-i-zasto-nema-podataka-za-fbih>, 16. фебруар 2025.

ће бити успостављено вођење посебног регистра лица која су правоснажно осуђена за кривична дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјеце.¹⁶

Међутим, због разлика које постоје у кривичноправној регулативи сексуалног злостављања и искориштавања дјеце у Кривичном законнику Републике Српске и Кривичном закону Федерације БиХ,¹⁷ постоје одређене разлике и у законском регулисању вођења посебног регистра за лица која су правоснажно осуђена за таква кривична дјела. Тако, нпр. међу кривичним дјелима која представљају основ за упис у посебан регистар у Закону ФБиХ се не налази кривично дјело обљуба са дјететом млађим од 15 година или полна злоупотреба дјетета старијег од 15 година. То практично значи да појединац који изврши радњу која је инкриминисана у Кривичном законнику Републике Српске, а није предвиђена као кривично дјело у Кривичном закону Федерације БиХ, због чега против тог лица није ни вођен кривични поступак у Федерацији БиХ, без икаквих ограничења може поново да ступа у контакт са дјецом тог узраста на цијелој територији Босне и Херцеговине те да буде у прилици да поново изврши исто или слично кривично дјело. Исто се односи и на лица која су осуђена за кривична дјела на штету полног интегритета дјеце према ранијим законима која су престала да важе, која нису обухваћена Законом ФБиХ, а Законом у РС јесу, под условом да њихова пресуда није брисана из казнене евиденције. Ово друго рјешење је према нашем мишљењу прихватљивије. Наиме, уколико би се у посебан регистар уписивала само лица која су правоснажно осуђена за таква кривична дјела након ступања на снагу закона којим се успоставља вођење посебног регистра, сврха закона се не би могла реализовати, јер би изван регистра остао велики број осуђених лица према којима не би биле примијењене посебне мјере којима са на извјестан начин успоставља контрола над њиховим кретањем, а у циљу спречавања да поново дођу у прилику да изврше таква кривична дјела. С тим у вези, треба имати у виду да су добробит и најбољи интерес дјеце основне вриједности које дијеле све државе које су потписале и ратификовале Ланзароте конвенцију, те да приликом креирања законских рјешења којима се врши имплементација одредаба ове конвенције, добробит и најбољи интерес дјетета мора имати примат у односу на друга права и интересе. У том смислу треба посматрати и одредбе којима се осуђеном лицу намеће обавеза јављања надлежним органима, пријава путовања или уздржавање од посјеђивања одређених мјеста, јер се ради о мјерама које за основ имају одредбу члана 27 став 4 Ланзароте конвенције, којом је предвиђено да државе потписнице, поред адекватних санкција, могу усвојити и друге мјере у односу на учиниоца, као што је повлачење родитељских права или мониторинг или надгледање осуђених лица. Суштина мјера предвиђених у одредби члана 10, 11 и 12 Закона ФБиХ и члана 13, 14 и 15

16 Више информација о овоме вид.: <https://pkbd.pravosudje.ba>, 22. фебруар 2025.

17 У вријеме писања овог рада, у Федерацији БиХ процес усклађивања Кривичног законика са Истамбулском конвенцијом и Ланзароте конвенцијом још увијек није био завршен.

Закона управо је у омогућавању вршења надзора над осуђеним лицем у циљу спречавања поновног вршења истог или сличног кривичног дјела. Дакле, ограничења и обавезе које се намећу осуђеном лицу треба посматрати у контексту остваривања начела најбољег интереса дјетета које је прокламовано и Конвенцијом о правима дјетета, а у контексту ове проблематике, Ланзароте конвенцијом, а не у контексту ограничавања права осуђеног, јер се примат даје начелу остваривања добробити и најбољег интереса дјетета.

Према Закону ФБиХ те мјере може да изрекне суд те да одреди њихово трајање у интервалу од 5 до 10 година након издржане казне, што заправо значи да њихова примјена није облигаторна у сваком случају, већ да зависи од процјене суда. Факултативни карактер ових мјера, као и могућност њиховог трајања 5 година, према нашем мишљењу, није у функцији остваривања најбољег интереса дјетета, у контексту заштите дјете од сексуалног злостављања и искориштавања. То је изузетно кратак временски период за провјеру да ли је осуђено лице ресоцијализовано у тој мери да више не постоји опасност од поновог вршења истих дјела. С друге стране, наступање наведених мјера, односно обавеза за осуђено лице, по сили закона, које престају 20 година након издржане казне под условом да у том периоду осуђени није извршио неко од кривичних дјела наведених у Закону, представља много већу гаранцију да осуђено лице неће поново извршити исто или слично кривично дјело, чиме се обезбјеђује и адекватнија заштита дјете од овог облика криминалитета.

Без обзира на разлике које постоје у неким законским одредбама, доношењем закона којима се успоставља вођење посебне евиденције лица која су правоснажно осуђена за кривична дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјете створене су претпоставке за ефикасније спречавање понављања ових кривичних дјела, као и размјену податка између надлежних институција, а све у циљу заштите дјете од сексуалног злостављања и искориштавања.

ЛИТЕРАТУРА

- Марковић, И., „Сексуално злостављање и искориштавање дјете (новине у кривичном законик у Републике Српске)“, *Годишњак Правног факултета*, 27–45, *Годишњак часопис за правну теорију и праксу*, 40/2018.
- Марковић, И., „Утицај Конвенције Вијећа Европе о заштити дјете од сексуалног искориштавања и злостављања на кривично законодавство Републике Српске“, *Однос међународног кривичног и националног кривичног права* (ур. Шкулић М., Етински Р., Миљуш И., Шкундрић А.), Том 2, Удружење за међународно кривично право – Универзитет у Београду, Београд, 2024.

ПРАВНИ ИЗВОРИ

- Конвенција Савјета Европе о заштити дјете од сексуалног искориштавања и сексуалне злоупотребе, *Службени гласник БиХ/Међународни уговори*, број 11/12

Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 64/2017, 104/2018 – одлука УС, 15/2021, 89/2021, 73/2023, *Службени гласник БиХ*, бр. 9/2024 – одлука УС БиХ и *Службени гласник РС*, 105/2024 – одлука УС

Закон о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 31/18, 51/21 - Одлука Уставног суда Републике Српске и 61/21.

Закон о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјеце, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 28/2023.

Закон о посебном регистру лица правомоћно осуђених за казнена дјела против сполне слободе и морала према дјечи и малолетницима у Федерацији Босне и Херцеговине, *Службене новине Федерације БиХ*, број 13/24.

*Ivanka Marković, PhD**

IMPLEMENTATION OF ARTICLE 37 OF THE LANZAROTE CONVENTION INTO THE LEGAL SYSTEM OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse stipulates the obligation of member states to adopt the necessary legislative and other measures to combat all forms of sexual exploitation and sexual abuse of children and to protect children. In addition to a series of measures related to the prevention and raising awareness of citizens about the unacceptability of any behavior aimed at the sexual exploitation and abuse of children, measures to criminalize such behavior and protect and support victims of violence, the convention also stipulates the obligation of states to establish records of perpetrators of criminal acts of sexual abuse and exploitation of children.

Bosnia and Herzegovina, as a signatory to this convention, has undertaken the obligation to implement its provisions into its legal system. However, due to the shared-parallel jurisdiction in the field of criminal legislation between the state and its entities, the protection of human sexual integrity falls within the jurisdiction of the entities, and the obligation to implement the Lanzarote Convention falls on the entities.

Keywords: sexual abuse and exploitation of children, pedophile registry, criminal records.

* Full professor of the University of Banja Luka – Faculty of Law; Vice president of the Constitutional Court of the Republic of Srpska, ivanka.markovic@pf.unibl.org, ivanka.markovic@ustavnisud.org.